

Ключевые слова: Украинская церковь, традиция, универсализм, космополитизм.

Стаття надійшла 07.06.2017.

УДК 728.6:728.82(477.83)

СВІРЗЬКИЙ ЗАМОК, ЙОГО ВПЛИВ ТА ЗНАЧЕННЯ В АРХІТЕКТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ СЕЛА, ПРИСТОСУВАННЯ ДО СУЧАСНИХ ПОТРЕБ

*В. Смолинець, асистент, Р. Партика, старший викладач
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. У багатій історико-архітектурній спадщині України визначне місце належить пам'яткам оборонної архітектури – фортецям, замкам, оборонним храмам, міським укріпленням. У XVII–XVIII ст. оборонні споруди втрачають своє значення і набувають ознак палацової архітектури.

Замок, а пізніше палац, були символом влади. Передусім це було житло, призначене для знатних людей-шляхти, які володіли селом або кількома селами, і могли собі дозволити будівлі такого типу. На сьогодні, із соціальними та політичними змінами в державі, замки і палаци втратили своє первісне призначення. За радянської влади більшість таких будівель використовували як школи, санаторії, склади, в'язниці. Із часів незалежної України замки у занедбаному стані й помалу руйнуються. Прикладом такої будівлі є Свірзький замок. Порівняно з іншими замками, він більш-менш у доброму стані і не втратив свого аутентичного вигляду. Але на сьогодні реставраційні роботи призупинені і будівля замку закрита.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Архітектуру замків Львівщини досліджували багато науковців, зокрема О. Мацюк [1], Т. Палков [2], В. Шовчко [3], та ін., проте пристосування замку до сучасних потреб села не достатньо досліджене.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідити еволюцію формування архітектурного середовища замку в с. Свіржі, та запропонувати варіанти його сучасного пристосування.

Виклад основного матеріалу. Рік заснування замку в місті Свіржі (тепер село) достовірно невідомий, але початком літочислення для нього прийнято вважати 1427 р.

У 1530 р. замок кардинально перебудовують, змінюючи його вигляд на відповідніший до канонів фортифікаційної науки того часу. За часів володіння замком сім'єю Свірзьких (XV ст.) фортеця була одноповерховою прямокутною будівлею з підземеллями (сторони 52 x 25 м), посиленою двома вежами на торцях, західна з яких досі входить до комплексу оборонних споруд.

При Ігнатії Олександрі Цетнері (1728–1787 рр.) замок у Свіржі перетворився на магнатську резиденцію. Споруда набула всіх властивих цій трансформації рис: пишності оздоблення внутрішніх покоїв, лиску в обробці

зовнішніх фасадів, і найважливіший штрих – палацевий англійський парк, який вигідно обігравав місце розташування комплексу будівель на пагорбі над ставом [3].

Свій вигляд, практично відповідний нинішньому замок набув при володінні родини Цетнерів у XVII ст. під керівництвом військового інженера і архітектора Павла Гродзицького. Зодчий зміг реалізувати у проекті симбіоз оборонного комплексу і пишної магнатської резиденції з урахуванням характерних особливостей ландшафту (відокремлений пагорб з обривистими схилами над ставом, оточений болотами) [1] (рис. 1).

Від колишньої пишноти зовнішнього барокового декору замку до наших днів збереглися лише фронтони, білокам'яні портали та кам'яна різьблена лиштва віконних прорізів. Особливу принадність становлять кам'яні вази біля сходового маршу та грифон на одному з фасадів [5].

Внутрішнє ж реставроване оздоблення приміщень ще зберігає сліди колишньої розкоші – лиштва дверних прорізів, дерев'яні різьблені сходи, стельове оздоблення – скупі нагадують про колишню велич.

Рис. 1. Загальний вигляд Свірзького замку

Рис. 2. Парадний корпус

Свірзький замок складається зі Східного (одноповерхового з підвалом) і Західного корпусів (з боку внутрішнього двору – двох, з боку Господарського – чотириповерхового), що слугував надійною перешкодою між двома дворами. У парадному дворі розташована тераса з центральними одномаршевіми сходами, які примикають до парадного корпусу і прикрашені кам'яними вазонами (рис. 2).

Господарський двір розташований нижче за рівнем основного комплексу і сполучається з ним за рахунок сходів у західному корпусі, з трьох інших сторін по периметру обнесений одноповерховими підсобними приміщеннями (стайнями, кухнею, службами), і має власний заїзд з півдня. У дворі, ближче до північної частини, розташований замковий колодязь [2].

Із початку ХІХ століття представники родини Цетнерів залишають улюблене дітище. Замок переходив від одного власника до іншого, котрі поступово призвели до його занепаду.

Згідно з офіційними даними до 1882 р. було зруйновано північний корпус, а 1892 р. згоріла східна частина замку.

У 1907 р. замок перейшов до рук Роберта ла Мезан-Салянса (1869–1930 рр.), котрий, отримавши комплекс над ставком у жалюгідному стані, за кілька років провів його капітальну реконструкцію. Проте 1914 р. російські війська спалили твердиню дотла, залишивши лише голі стіни. Друга світова війна (1939–1945 рр.) знову перетворила фортецю в руїни аж на тридцять років [4].

Лише 1975 р., за ініціативи Спілки архітекторів, у володіння якої перейшов замковий комплекс, почалася реставрація зовнішнього і внутрішнього оздоблення з переплануванням під потреби майбутнього будинку творчості [2, с. 53]. На сьогодні реставраційні роботи призупинено, і замок занедбаний.

У європейській практиці замки передають у приватну власність з умовою їх ґрунтовної реставрації. Чимало замків пристосовують під готелі. У деяких випадках частину замку використовують як музей, а іншу, якщо там і досі живуть власники, залишають для проживання. У такий спосіб пам'ятка забезпечує прибуток власнику і державі. Наприклад, у замку Шенонсо (Франція, 1513 р., арх. Делорм. Филибер) і досі є власники. У 1913 р. його купила родина Menier, котра понині ним володіє. Замок Бомінель (1633–1640 рр.) мав багато власників. У 1939 р. його придбав фінансист і бібліофіл Ж. Фюрстенберг, після Другої світової війни розпочавши реставрацію замку та відновлення садів. Із 1982 р., після смерті господаря, замком володіє фонд Фюстенбурга, а у приміщеннях будівлі було відкрито музей (рис. 3).

Рис. 3. Замок Бомінель

В Україні така практика поки що відсутня. Реставрація замку – дуже затратна справа, а для того щоб пристосувати споруду під готель чи базу відпочинку, потрібно чимало часу.

Дивлячись на європейський досвід, Свірзький замок потрібно пристосувати під сучасні потреби. Тут можна створити готель чи турбазу, літні табори для молоді з навколишніх сіл, організувати різні фестивалі; в основних приміщеннях

обладнати музей, а службові, наприклад, використовувати під готельні номери і ресторани з невеличким майданчиком у дворі.

Висновки. Замки в Західній Україні завжди були осередком культурного життя, проте з плином часу вони стали занепадати, що зумовлено економічними проблемами держави. Історичний аналіз Свірзького замку показує, що в період розквіту будівлі близькі до неї поселення розбудовувалися і розвивалися. Зараз село Свірж – це невелике поселення. Свірзький замок належить спільці архітекторів і по завершенню реставраційних робіт його використовуватимуть як базу відпочинку для архітекторів. Але для того щоб замок пристосувати для сучасних потреб, потрібно розробити інфраструктуру села і залучати інвесторів.

Бібліографічний список

1. Мацюк О. Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки. – Вид. 2-ге, випр. та доповн. / О. Я. Мацюк. – Львів : Центр Європи, 2005. – 192 с.
2. Палков Т. Замки Львівщини. Історія та легенди : путівник / Т. Палков. – Львів : Ладекс, 2007. – 64 с.
3. Шовчко В. Пам'ятки України / В. Шовчко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zabytki.in.ua/uk/585/svirzhskii-zamok-na-lvivshchini>. Час звернення: 13. 02. 2016 р.
4. Іванов О. Замки і палаци Західної України: історія – культура – туризм (Історико-архітектурині пам'ятки замкового мистецтва) / О. Іванов. – К. : ТЗОВ «Наш світ», Укргеодезкартографія, 2004.
5. Тимчишин Я. Подорожі по Львівщині : краєзнавчо-туристичний нарис / Я. Тимчишин, М. Савка, П. Тимошенко. – Львів : Каменярь, 1967. – 384 с.

Смолинець В., Партика Р. Свірзький замок, його вплив та значення в архітектурному середовищі села, пристосування до сучасних потреб

Розглянуто історичний розвиток замку в с. Свіржі. Подано пропозиції для його подальшого пристосування в сучасних умовах.

Ключові слова: європейська архітектура, замок, село.

Smolynets V., Partyka R. Svirzh castle, its impact and significance in the built environment of the village, adaptation to modern needs

The article deals with the historical development of the castle in the village. Svirzh. Suggestions for further adaptation to the modern world.

Key words: european architecture, castle, village.

Смолинец В., Партика Р. Свиржский замок, его влияние и значение в архитектурной среде села, приспособления к современным потребностям

Рассматривается историческое развитие замка в с. Свирже. Представлены предложения для его дальнейшего приспособления в современных условиях.

Ключевые слова: европейская архитектура, замок, село.

Стаття надійшла 10.05.2017.